

Erin Keli

KAŽE ON,

KAŽE ONA

Prevela
Tatjana Milosavljević

Laguna

Naslov originala

Erin Kelly

HE SAID/SHE SAID

Copyright © ES Moylan Ltd 2017

Translation copyright © 2019 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Mojoj sestri Šoni

Totalno pomračenje Sunca ima pet faza.

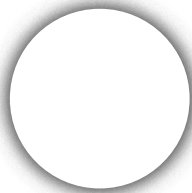
Prvi kontakt: Mesečeva senka postaje vidljiva preko Sunčevog diska. Sunce izgleda kao da mu je neko odgrizao jedno parče.

Drugi kontakt: Mesec pokriva gotovo celo Sunce. Poslednji ostaci Sunčeve svetlosti probijaju se u prostore između Mesečevih kratera, pa efekat preklapanja ta dva nebeska tela podseća na dijamantski prsten.

Totalitet: Mesec u celosti zaklanja Sunce. To je najdramatičnija i najsablasijsa faza potpunog pomračenja Sunca. Nebo se zamračuje, temperatura opada, a ptice i životinje neretko začute.

Treći kontakt: Mesečeva senka počinje da se udaljava i Sunce se ponovo pojavljuje.

Četvrti kontakt: Mesec se više ne preklapa sa Suncem. Pomračenje je završeno.

Stojimo jedna pored druge ispred ogledala punog crnih tačkica. Naši odrazi izbegavaju da im se pogledi sretnu. Sva je u crnom, kao i ja, a odeća joj je, baš kao i moja, odabrana brižljivo i s poštovanjem. Ovo nije suđenje nijednoj od nas, ali obe znamo da je, u ovakvim slučajevima, uvek žena ta kojoj sude.

Kabine iza nas su prazne, vrata odškrinuta. U sudu se ovo računa kao privatnost. Podijum za svedoke nije jedino mesto gde moraš da paziš na svaku reč.

Nakašljem se, a zvuk se odbije od pločica na zidovima koji kopiraju savršenu akustiku predvorja u malom. Ovde sve odjekuje. Hodnici odzvanjaju od birokratske lupe vrata koja se otvaraju i zatvaraju, dosijeji preteški da se nose prevoze se naokolo na škripitavim kolicima. Visoke tavanice hvataju tvoje reči i bacaju ti ih natrag preoblikovane.

Zgrada suda, sa svojim brisanim prostorima i prevelikim prostorijama, poigrava se razmerom. To je namerno, osmišljeno da te podseti koliko si beznačajan u odnosu na silu mašinerije krivičnog pravosuđa, da priguši opasnu, bleštavu moć reči izgovorene pod zakletvom.

Vreme i novac su takođe izvitopereni. Pravda guta zlato; osiguravanje nečije slobode staje desetine hiljada funti. Na

galeriji za javnost, Sali Bolkom nosi nakit za koji može da se kupi manji stan u Londonu. Čak i koža sudijske fotelje zaudara na novac. Gotovo se odavde može nanjušiti.

Ali toaleti, kao i svugde, prave uravnilovku. Ovde u ženskom klozetu polužica kotlića je još polomljena, u dozeru i dalje nema sapuna, a zasuni na vratima još ne rade kako treba. Neispravni kotlići bučno cure onemogućavajući diskretan razgovor. Da hoću da kažem nešto, morala bih da vičem.

Odmerim je u ogledalu od glave do pete. Haljina ravnog kroja skriva joj obline. Na meni se ističe kosa, dugačka svetla kosa, prvo što je Kit zavoleo na meni, kosa za koju je rekao da se vidi u mraku, sada pokupljena u strogi šinjon na potiljku. Obe izgledamo... smerno, pretpostavljam da je to prava reč, iako me još nikad niko nije tako opisao. Nепреpoznatljive smo kao devojkе s festivala: devojkе koje su zlatom bojile telo i lice da mahnitо igraju i pevaju pod mesecom. Tih devojkа više nema, svaka je na svoj način mrtva.

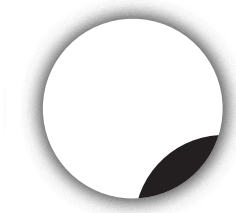
Napolju se zalupe neka teška vrata i obe poskočimo. Shvatim da je nervozna koliko i ja. Konačno nam se odrazi pogledaju u oči, obe nemo postavljamo jedna drugoj pitanja suviše važna – suviše opasna – da bi se izgovorila.

Kako je došlo dovde?

Kako smo se našle u ovome?

Kako će se završiti?

Prvi kontakt

LORA

18. mart 2015.

London je svetlošću najzagađeniji grad u Britaniji, ali u četiri ujutru zvezde se, čak i ovde u severnim predgrađima, još vide. U našoj tavanskoj radnoj sobi svetla su pogašena i ne treba mi Kitov teleskop da vidim Veneru; mlad mesec nosi bledoplavu planetu kao mindušu.

Grad mi je iza leđa; odavde pogled puca na periferijske krovo-ve, nad kojima dominira Aleksandrina palata. Danju je to viktorijanska grdosija od kovanog gvožđa, opeke i stakla, ali u sitne sate to je gvozdeni šiljak naspram neba, s antenskim stubom na čijem vrhu tinja crvena tačka. Noćni autobus iste boje saobraća pustim drumom s kog se ulazi na parkiralište. Ovaj deo Londona karakteriše istinitija dvadesetčetvoročasovna kultura nego Vest end. Čim se zatvori i poslednja turska pečenjara, poljska pekara dobija prvu isporuku. Nije bio moj izbor da živimo ovde, ali sad obožavam ovaj kraj. Gužva donosi anonimnost.

Dva aviona trepću dok im se putanje ukrštaju. Sprat ispod mene, Kit čvrsto spava. On putuje, a opet, ja sam ta kojoj nervoza

pred put ne da snu na oči. Davno je bilo kad sam poslednji put prespavala noć, ali to što sam sad budna nema nikakve veze s bebom u mom stomaku, koja mi stepuje po bešici i šutira me sve dok se ne probudim. Kit je jednom opisao stvarni život kao dosadno razdoblje između pomračenja, ali za mene je to bezbedno vreme. Bet je dvaput prešla pola sveta da nas pronađe. Vidljivi smo samo kad putujemo. Pre dve godine angažovala sam privatnog detektiva i dala mu zadatak da nas pronađe samo na osnovu papirnih tragova iz našeg prethodnog života. Nije mu uspelo. A kad njemu nije, neće nikome. Svakako ne Bet, pa čak ni nekome sa Džejmijevim resursima. Prošlo je četrnaest godina otkako je jedno njegovo pismo uspelo da me nađe.

Ovo totalno pomračenje biće prvo koje će Kit od tinejdžerskih dana videti a da nismo skupa. Čak i pomračenja koja je morao da propusti, propustio je sa mnom, zbog mene. Nije pametno putovati u mom stanju, a toliko sam zahvalna što sam u ovom stanju da mi nije krivo što propuštam doživljaj, premda se strašno bojim za Kita. Bet me poznaje. Poznaje nas. Zna da povrediti njega znači uništiti mene.

Posmatram mesec koji zalazi u svom sporom luku. Praćenje njegovog kretanja predstavlja promišljeno usredsređivanje, terapiju proživljavanja trenutka koja bi trebalo da zaustavlja moje napade panike pre no što uzmu maha. Izdajnički simptom je već tu: sve sićušne malje na mojoj koži naježile su se i imam osećaj kao da mi neko prevlači preko podlaktica maramu od paučine. To se zove somatizacija, fizička manifestacija psihološkog oštećenja. Usredsređenost bi trebalo da mi pomaže da razdvojim telo od psihe. Igram se „poveži tačkice“ sa sazvežđima. Tu je Orion, jedno od onih nekoliko sazvežđa koje svi umeju da identifikuju, a malo dalje ka severu su Vlačići, po kojima se zove obližnje naselje.*

---

* Sazvežđe Vlačići ili Plejade nazvano je po sedam kćeri Titana Atlasa i nimfe Plejone; otud njihov narodski naziv na engleskom govornom području – Sedam sestara (engl.: *Seven Sisters*). (Prim. prev.)

Ljuljam se napred-nazad, s peta na prste i obratno, koncentrišući se na vlakna tepiha pod bosim nožnim prstima. Ne smem dozvoliti da me Kit vidi ovako uznemirenu. Pre svega, upropastilo bi mu put, a posle bi mi predložio novu turu psihoterapije, a toga sam već istrpela koliko sam mogla. Kad skrivaš tajnu kao što je moja, možeš da doguraš samo do izvesne granice. Psihoterapeuti uvek kažu da je terapija poverljiva, kao da je *Ikeina* sofa sveta ispovedaonica. Ali moja ispovest kazuje o kršenju zakona, a to nikome ne mogu poveriti. To što sam uradila, u ovoj zemlji ne zastareva, isto kao ni u mom srcu.

Kad mi se disanje ujednačilo, okrenem se od prozora. Ima taman dovoljno svetla da vidim Kitovu mapu. Nije originalna, dabome, ta je uništena, ali je zato njena mukotrпно napravljena reprodukcija. To je ogromna reljefna mapa sveta, ispresecana krivuljama crvenih i zlatnih niti, izmerenih do u milimetar i zalepljenih s karakterističnom preciznošću. Zlatni lukovi obeležavaju pomračenja koja je već video; crveni one koje možemo da očekujemo za našeg života. Deo rituala je povratak s puta, kad se crvene niti zamenjuju zlatnim. (Kit je, svojstveno sebi, izračunao svoj životni vek na osnovu porodične istorije, načina života i trendova dugovečnosti, uračunavši mogućnost da mu bolest ograniči putovanja kad zakorači u devedesete. Po tome, trebalo bi da svoje poslednje pomračenje posmatramo dve hiljade šezdeset šeste godine.)

Pre mnogo godina, Bet je prelazila prstima po prvoj mapi i tada sam joj ispričala za naše planove.

Pitam se gde se na planeti ona sad nalazi. Ponekad se pitam i je li uopšte još živa. Nikad nisam poželela da umre – i pored svega što smo zbog nje prošli, ona je takođe žrtva – ali često sam poželela da može biti... izbrisana, pretpostavljam da je to prava reč. Ne postoji način da saznam. Pokušajte da ukucate u pretraživač „Elizabeth Tejlor“ i videćete koliko ćete daleko dospeti a da vam glumica ili spisateljka ne obesmisle pretragu. Upotreba deminutiva „Bet“ ne doprinosi naročito da se potraga suzi. Reklo bi se da je iščezla isto tako uspešno kao mi.

Džejmija godinama nisam tražila. Previše mi je nelagodno, posle moje uloge u svemu tome. Njegov neumoran rad na odnosima s javnošću isplatio se, i kad ovih dana ukucate njegovo ime, zločin se pojavljuje isključivo u kontekstu koji je nametnuo. Prvih nekoliko pogodaka tiču se njegove kampanje, podrške koju pruža nepravedno optuženim muškarcima, ali i onima koji su sasvim opravdano optuženi, pozivajući na anonimnost sve do donošenja presude. Nikad ne odmaknem dalje od prvih nekoliko rečenica pre no što mi pripadne muka. Ipak, moram da budem u toku, pa sam tu teškoću zaobišla tako što sam podesila Gugl da me obavestava o linkovima koji povezuju njegovo ime s onom jednom bitnom rečju. Kombinovanje njegovog i Betinog imena u potrazi nema svrhe; njoj je doživotna anonimnost zagarantovana. Takav je zakon, bez obzira na ishod ove vrste suđenja. Pretpostavljam da je imala sreće – svi smo je imali, na neki način – da se taj slučaj odigravao u vremenu pre društvenih medija i osvetnika za tasta-turom koji obožavaju krvavi sport identifikacije.

Svetlo na stepeništu javi mi da je Kit budan. Duboko udahnem i još dublje izdahnem, i smirim se. Ovaj napad sam pobedila. Zasučem rukave džempera koji sam obukla. Kitov je i ne zanosim se da mi dobro stoji, ali odgovara mi i čini mi se da sam već godinama u fazi kad mi je važno samo da mi je odeća udobna. Još i pre no što sam zatrudnela, steroidi su mi dali kukove i grudi prvi put u životu, i još nisam proključila kako da se oblačim tako zaobljena.

Otabanam niz stepenice provlačeći se pored krevetaca upakovanih u pljosnate kutije. Kad se Kit vrati kući, moraćemo da pretvorimo sobu koja je pripadala Džuno i Pajper u dečju sobu. Sujeverje, ustezanje da radim bilo šta sve dok se živ i zdrav ne vrati s puta, razlog je što još ništa nisam započela.

Zateknem ga kako sedi u krevetu i već proverava vremensku prognozu na telefonu, dok mu svetlobakarna kosa štrči u svim pravcima. Reči *ne idi* pokušavaju da mi silom pređu preko usana. Spoznaja da bi ostao ako ga zamolim dovoljan je razlog da ga pustim da ide.

KIT**18. mart 2015.**

Nekoliko sekundi ležim budan slušajući Lorine korake u potkrovlju i uživajući u osećaju sličnom božićnom jutru. Uzbudjenje se nimalo ne smanjuje kad apstraktne brojke u kalendaru poprime oblik dana. Već godinama znam da će Mesec 20. marta dve hiljade petnaeste zakloniti Sunce obrazujući na nebu crni disk. Totalna pomračenja Sunca tačke su na vremenskoj liniji mog života još otkako sam prvi put stajao pod Mesečevom senkom. U Čileu hiljadu devetsto devedeset prve bilo je najupečatljivije pomračenje prošlog veka; sedam minuta i dvadeset jedan sekund čistog totaliteta. Imao sam dvanaest godina i znao sam da ću ostatak života posvetiti nastojanju da ponovo osetim to oduševljenje. Ništa ne može da se poredi s prisustvovanjem totalnom pomračenju Sunca pod nebom bez oblačka. Dok nisam upoznao Loru, bilo je to najbliže što sam prišao razumevanju religije.

Čaršavi na njenoj strani kreveta su hladni. Kad uđe, stomač joj ulazi u sobu pre nje, a obrazi su joj usukani od umora.

Kosa joj je pokupljena, vidi se izrastak, milimetar smeđeg koji deluje crn naspram dugačkih platinastih vlasi. Nosi neki moj stari džemper, s rukavima zasukanim do lakata. Nikad nije lepše izgledala. Brinuo sam, kad smo počeli da pokušavamo da zatrudnimo, hoće li mi nedostajati ona mršava trapavica koju sam oduvek voleo, ali osećam neki novi ponos gledajući kako se Lorino telo menja, zato što je sad u njoj i deo mene.

„Vrati se u krevet“, kažem. „Nije dobro da skačeš naokolo.“

„Ma rasanila sam se. Leći ću kad ti odeš.“

Pod tušem još jednom pređem današnji itinerer, pojediniosti svog veličanstvenog plana. Na stanici metroa Ternpajk lejn uhvatiću voz u pet i dvadeset šest, i onda na Kings krosu onaj u šest i trideset do Njukasla, gde ću se u devet i četrdeset dva naći s Ričardom. Odatle ćemo se iznajmljenim minibusom prevesti do pristaništa u Njukaslu i, u prijatno okruglih jedanaest sati, ukraćemo se na *Princezu Selestu*, kruzer sa šest stotina ležajeva, koji će nas odvesti preko Severnog mora, pored Škotske i na pola puta prema Islandu, gde se nalaze Farska ostrva. Najveći deo pomračenja u petak odigraće se dok se budemo nalazili na brodu, ali čak ni najmirnije more nikad nije dovoljno mirno i uvek su najbolje fotografije napravljene na kopnu. Morao sam da biram između Farskih ostrva i Svalbarda, severno od Polarnika. (Lora je htela da idem na Farska ostrva. Najviše ljudi doći će u Torshavn na Strejmoju, najvećem ostrvu, a ona veruje u sigurnost u brojnosti.) Za dva dana, u osam sati i dvadeset devet minuta izjutra, Mesec će početi da se navlači preko površine Sunca, sve dok polako ne izazove dva i po minuta dugo totalno pomračenje.

Osušim peškirom bradu koju je Lora insistirala da pustim za ovo putovanje, i onda pažljivo navučem odeću koju sam sinoć pripremio. Moja radna odeća – nije uniforma, ali mogla bi to mirne duše biti – visi uredno okačena u ormaru izazivajući mi grižu savesti. Koliko god sam oduševljen izgledima na pet dana koje ću provesti daleko od optičke laboratorije, ne

---

moгу a da se ne osećam krivim zbog toga što trošim dane od godišnjeg odmora za ovaj put, kad sam mogao da ih priključim svom roditeljskom odsustvu. Potom se setim hemikalija koje udišem već toliko dugo da su mi obložile pluća, i vrata ukočenog od grbljenja nad sočivima čitave godine kako se konačno izvija naviše da pogledam u nebo, i pomislim: zajebi. Imam ostatak života da budem dobar otac. Šta je pet dana u opštem poretku stvari?

Obučem toplu potkošulju dugačkih rukava i preko nje svoju srećnu majicu kratkih rukava, suvenir s mog prvog pomračenja. Ima natpis Čile '91. – zemlje uvek svojataju pomračenje, čak i onda kad senka zastre tri kontinenta – i u bojama je čileanske zastave. Grubi crni krug u sredini predstavlja pokriveno Sunce, okruženo plamenovima korone. Kad mi ju je čale kupio od jednog uličnog prodavca, izgledala je na meni takoreći kao haljina. Mak svoju nije hteo da nosi, ali ja svoju nisam skidao čak ni kad joj je trebalo pranje. Sada mi pristaje, ali već za koju godinu neće, ne budem li sledio Makov primer i krenuo u tere-tanu. Na kragni je izgoretina tamo gde me je Mak pogodio kad me je gađao džointom za vreme neke svađe na Arubi, devedeset i osme godine. Povrh tih slojeva ide veličanstveni završetak, umetničko delo od debele crne i bele vune. Ričard i ja kupili smo još pre nekoliko meseci, preko interneta, istovetne farske džempere. Ostavićemo poduboke karbonske otiske odnoseći ih u postojbinu, zemlju u kojoj pasu ovce i gde se vuna prede i plete.

Ponovo proverim telefon, za slučaj da su se vremenski uslovi promenili za proteklih deset minuta, ali prognoza je i dalje sumorna. Čitav arhipelag pokriven je gustim oblacima. „Lov na pomračenja“ zvuči kao pogrešan naziv, ali s godinama sam naučio da ga branim. Kako možeš da loviš neki fenomen kad se ti krećeš, a taj fenomen miruje? Kao prvo, u pomračenju nema ničega nalik mirovanju; tama nailazi brzinom većom od hiljadu šeststo kilometara na sat. Dobro, tačno je da se

koordinate ne menjaju. Senka pada tamo gde pada, u obrascu utvrđenom još dok smo bili praiskonska supa. Ali oblaci nisu ni izbliza tako predvidljivi. Neočekivani kumulusi ume da razočara hiljade ljudi koje su dotad samouvereno stajale na suncu. Uzbudjenje samo raste dok pokušavate da nadmudrite vreme. Moja najdraža uspomena jeste iz Brazila devedeset četvrte, Mak i ja na zadnjem sedištu čaletove bube, jurimo drumom punim rupa sve dok ne nađemo parče vedrog neba. (Kad se osvrnem na to vreme, čale je vozio pijan; nastojim da o tome ne razmišljam.)

Ovih dana, normalno, postoje aplikacije. Prekidi u oblačnim masama mogu se locirati s mnogo većom preciznošću i nije neobično da čitavi autobusi puni ljudi ne znaju odakle će posmatrati pomračenje sve do pet minuta pre prvog kontakta. Okrenem telefon licem naniže. Poludeću budem li previše razmišljao o vremenu. Srećom, oduvek sam umeo da oteram sebi iz glave misli koje bi mogle da me poremete ili uznemire. U trenucima kad sebi dozvolim da razmišljam o prošlosti, što se ne dešava često – ona se progura u prvi plan moje svesti samo onda kad je pomračenje na horizontu i prorade Lorini okidači – u tim retkim trenucima, čini se da se život posle Lizarda odvijao kao pod neispravnim neonskim natpisom. Jedva primetno ali konstantno pulsiranje s kojim naučiš da živiš, i pored toga što znaš da će jednog dana pokrenuti nekakav napad ili aneurizmu.

Stepeništem dolebdni miris tek skuvane kafe. Lora je u kuhinji, pet stepenica niže, u stražnjem delu kuće. Naše malo, neugledno zadnje dvorište je u mraku. Ona mi je sipala kafu i pakuje mi sendvič u foliju. Poljubim je iza desnog uva i udahnem njen miris pomešan s mirisima kuhinje. „Konačno, poslušna domaćica kakvu sam oduvek želeo. Trebalo bi da te češće ostavljam.“ Osetim kako joj se koža na vratu zateže kad se osmehnula.

„Hormoni“, ona će. „Ne navikavaj se.“

„Obećaj mi da ćeš se, kad odem, vratiti u krevet“, kažem.

„Obećavam“, odvrati, ali znam ja Loru. Nadao sam se da će je trudnoća usporiti, ali steroidi su je, ako išta, samo dodatno ubrzali, tako da će neumorno gurati kroz dan sve dok se negde oko devet uveče ne sruši od umora. Ona sunderom prebriše pult i ubaci prazne kapsule kafe u kantu za smeće. Okrenuta leđima, uradi nešto jedva primetno, beznačajno svakom osim meni, od čega mi se utroba zgrči. Otre svoje gole podlaktice, kao da uklanja s njih zamišljenu paučinu. Prošli su meseci, ako ne i godine, otkako sam je poslednji put video da to radi, i uvek znači da razmišlja o Bet. Po milioniti put poželim da poseduje moju disciplinovanost kada je reč o prošlosti ili, bolje rečeno, o tome kako bi ta prošlost mogla da utiče na našu budućnost. Zašto tračiti energiju na očekivanje nečega što se ne mora nikada dogoditi? Sa svakim pomračenjem postane takva, i pored toga što je prošlo devet godina otkako smo poslednji put znali Betino kretanje. Ona se okrene sa preširokim osmehom, doslovno nabacivši hrabar izraz meni za ljubav. Ne zna da sam je video da otire ruke. Možda čak nije ni svesna da je to uradila.

„Šta imaš u planu za danas?“, upitam je ne bih li procenio kako je raspoložena, ali i sve ostalo.

„Moram da nazovem jednog klijenta čim počne radno vreme“, odvrati. „A danas posle podne ću uhvatiti da priprelim papire za poresko. Je l' imaš ti nekih planova?“

Njena šala me malo ohrabri. Njen smisao za humor je, naime, prvo što izgubi pre no što pukne.

Ranac mi je već tri dana spakovan. Najmanje polovina težine odlazi na delove opreme za snimanje, objektivne, punjače i moj tronožac, baterije i cirade, plus rezervni komplet. Foto-aparat je u sopstvenoj torbici, suviše je dragocen da ga ostavim nečuvanog na polici za prtljag. Telefon stavim u džep svoje narandžaste vetrovke.

„Vrlo šik“, Lora će suvo. „Jesi li spakovao sve što ti treba?“ Spremim sendvič u drugi džep, proverim da li mi je kartica za

gradski prevoz nadohvat ruke i onda nabacim ranac na leđa. Malo nedostaje da se preturim unatrag, toliko je težak.

Lorinog osmeha bez ikakvog upozorenja nestane i ona otare podlaktice, dvaput uzastopce. Ovog puta se pogledamo i poricanje je besmisleno kao i objašnjenje. Mogu samo da je tešim.

„Proverio sam evidenciju putnika“, kažem. „Bet Tejlor se ne nalazi na spisku. Nema nikoga s prezimenom Tejlor. Nijedne Elizabet bilo kog prezimena. Nijednog ženskog imena koje počinje sa B ili E.“

„Znaš da to nema nikakve veze.“

Znam. Lora veruje da je Bet promenila ime. Ja ne mislim tako; to je odraz Lorine paranoje. S imenom poput njenog možeš se kriti ljudima pred nosom. To je, uostalom, nadahnulo i naše sopstveno rebrendiranje. Čemu skrivati iglu u plastu sena, kad možeš da sakriješ vlat suve trave? „A sve i da je tako“, ne odustaje Lora, „to samo znači da nije na tvom brodu. Šta ako je na kopnu?“

Namerno govorim sporo. „Ako je tamo, tražiće festival. Neko mesto s razglasom i gomilom bongo bubnjeva, tamo će očekivati da nas nađe. Dok ću ja putovati brodom punim penzionisanih Amerikanaca. Sve i ako ne bude tako uradila, Torshavn je velika varoš od jedanaest hiljada ljudi i biće krcat turistima.“ Zagladim bradu. „Lukavo sam se prurušio. Biću na oprezu. Hodaću naokolo s periskopom, zavirujući u sve čoškove pre no što igde krenem.“ Kao bajagi gvirim kroz prste; ona se ne nasmeje. „Mak ti je odmah tu iza ugla, Ling je dve ulice odavde, moja mama na sat vremena puta, a svog tatu možeš da pozoveš telefonom kad god ti zatreba.“

„Kite, to je jače od mene.“ Krvnički se ugrize za usnu i jasno mi je da je besna na sebe zbog toga što plače. Privučem je uza se i drugom rukom joj rastresem neuredno pokupljenu kosu i počnem da je češljam prstima, onako kako voli da joj radim. Niz moju nepromočivu jaknu sklizne suza. Duboko uzdahnuvši, kažem jedino što joj je potrebno da čuje.

„Ako hoćeš da ostanem kod kuće, ostaću.“

Izvuče mi se iz zagrljaja i na jedan strašan trenutak pomišlim kako je to zato da mogu da skinem ranac s leđa. No umesto toga uzme torbicu s foto-aparatom i okači mi je oko vrata, svečano, kao da mi dodeljuje olimpijsku medalju. Time mi daje svoj blagoslov i jasno mi je koliko je to staje.

„Čuvaj se“, kaže.

„I ti se čuvaj. Čuvajte se“, ispravim se i ne razmišljajući o posledicama kleknem da je poljubim u stomak. Butine hoće da mi prsnu kad krenem da ustajem.

„Moglo je biti i gore“, kažem. „Mogao sam putovati na Svalbard. A koliko prošle nedelje je polarni medved rastrgao nekoga na Svalbardu.“

„He“, kaže ona, ali to nije od srca. Za nju, Bet Tejlor je strašnija od ijednog medveda ljudoždera. Znam o čemu razmišlja; prvi put kad je iz osвете kidisala na nas, Bet nam je sama rekla da ju je sprečilo samo to što su je uhvatili. Čak je priznala da bi bilo mnogo gore da je napala osobu, a ne imovinu.

Napolju još nije svanulo i ulica mestimično tinja narandžastim sjajem. Od naših vrata do nivoa tla silazi se niz dva kamena stepenika. Našavši se na trotoaru, okrenem se i pogledam u Loru, koja je spustila rukave do zapešća i dlanovima pokrila stomak. Meni pak naiđe ono što bi Mak nazvao trenutkom spoznaje. Ostavljam svoju trudnu, lekovima nakljukanu i nespokojnu suprugu da bih se uputio preko mora, u drugu zemlju, sa svim izgledima da će me tamo sačekati žena koja nas je zamalo uništila.

„Ne idem nikud“, kažem ne blefirajući. Lora me namršteno pogleda.

„Bogami ideš“, odvrati. „Ovaj put je koštao više od hiljadarke. Odlazi.“ Potera me niz ulicu. „Provedi se kao nikad u životu. Škljocaj foto-aparatom. Vрати se s lepим pričama za našu dečicu.“

Još jednom pogledam u svoja stopala; trotoari su ovde dovoljno podmukli i bez tvoje razvezane pertle. „Izgledi da

me pronade neznatni su“, kažem, ali Lora je već zatvorila vrata i shvatim da ionako pričam sam sa sobom.

Od naše kuće u Ulici Vilbraham do stanice Ternpajk lejn ima pet minuta, i manje ako se ide prečicom kroz Haringejski prolaz, koristan mada prilično dikensovski pasaž koji preseca našu uličnu mrežu preko polovine. Pređem preko Daketovog parka obilazeći oko ljuljaški i tobogana na kojima se igraju deca naših prijatelja. Pod nogama mi puca srča.

S mene se već sliva znoj i hladi mi bradu. Pored sve soli na usnama, usta su mi gorka od laži. Nikako nisam mogao proveriti spiskove putnika. To su zaštićeni podaci. Ne mogu da poverujem da me Lora nije provalila. Kad je drma napad anksioznosti, njena moć zapažanja postaje supermoć. Paranoja je upozorava i na najsitnije promene u mom govoru tela i primećuje čak i najmanje razvodnjavanje istine.

Ne govorim joj samo ono za šta znam da će je uznemiriti.

Kad stignem na stanicu Ternpajk lejn, još je zatvorena, a njenu art deko raskoš narušava mnoštvo bednih prodavničica i bilborda s kojih se ljušte plakati. Tačno u pet i dvadeset, radnik Londonskog prevoza u kraljevskoplavoj jakni. Jedini putnik sem mene je crnkinja umornog izgleda u radnom mantilu, po svoj prilici spremačica u nekoj firmi u centru grada.

Stojim na pokretnim stepenicama zanesen u misli. Malo je verovatno da se Bet nađe na mom brodu, ali nije nemoguće da će biti negde na Farskim ostrvima. Drago mi je što putujem sam i što ne moram da razmišljam o Lorinoj bezbednosti. Već dugo štitim svoju ženu od posledica onoga što se dogodilo na Lizard Pointu. Uradiću sve da tako i ostane.

LORA

10. avgust 1999.

Autobus *Nešanel ekspresa* stajao je na magistralnom putu A-303 nedaleko od Stounhendža. Činilo se da se pola sveta uputilo u jugozapadnu Englesku da prati pomračenje. Nebo je bilo iste sive boje kao uspravljeno kamenje, drevni časovnik na bledozelenom bregu. Kad sam već morala da se zaglavim u saobraćaju, makar je mesto izgledalo primereno; ljudi ne znaju da se Stounhendž nekad koristio za predviđanje pomračenja Sunca i obeležavanje letnjeg solsticija. Ali posle jednosatnog buljenja u taj sveti lokalitet, čak je i meni bilo teško da ostanem zadivljena.

Posle svakog izveštaja o vremenu na radiju koji je slušao vozač autobusa, muškarac mršav kao glista i s retkom druidskom bradicom, koji je sedeo u prednjem delu, ustao bi, pljesnuo rukama i izdeklamovao nam najnoviju prognozu. Po svemu sudeći, nebo je trebalo da bude oblačno. Ostali putnici, koji su takođe išli na festival u Kornvolu, uglavnom su svejedno klicali i aplaudirali u mlađoj, više „kul“ verziji čuvenog britanskog stoicizma blagodareći kojem su naši dedovi i bake

pregrmeli nemačko bombardovanje za vreme Bitke za Britaniju, a naši roditelji kamperska letovanja. Za njih je, činilo se, pomračenje bilo samo izgovor za festival; biće lepo ako ga vide, ali sve i da ga ne vide, muzike će svakako biti. Kitu je bilo izuzetno stalo do pomračenja i znala sam da ga je vremenska prognoza zacelo oneraspoložila.

On, Mak i Ling su bili već dva dana na mestu održavanja festivala, postavljajući štand za prodaju čaja koji će, nadali su se, doneti malo zarade. Ja pak nisam ništa jela od doručka s čovekom iz agencije za zapošljavanje, a presvukla sam se u toaletu na autobuskoj stanici *Viktorija*. Stvari koje sam nosila na razgovoru za posao potrerala sam u ranac. Sada sam izula svoje vojničke čizme, pritiskajući ih kao da gazim na papučicu gasa, i pitala se hoćemo li se dokopati Lizard Pointa pre no što padne mrak.

Naposletku se autobus provuče kroz zagušenje, koje nisu prouzrokovali radovi na putu već vozači što su se zaustavljali da vide poprište lančanog sudara. Viltšir ubrzo ustuknu pred dorsetskim konjima od krede. Do ručka smo bili u Somersetu. Hemijski toalet začepio se negde u Devonu. Kad smo ušli u Kornvol začu se istinsko klicanje. Dimnjaci nekadašnjih rudnika kalaja kao da iznikoše u brdima čim smo prešli granicu, a tu i tamo ponosno se vijorio barjak grofovije, upadljiva crna zastava s belim krstom. Osećala sam pritisak mora s obeju strana dok se Engleska sužavala u poluostrvo, dok je u meni narastala važna spoznaja da me tamo, na najjužnijoj tački grofovije, čeka Kit.

U to vreme bili smo šest meseci zajedno. To razdoblje bilo je manje medeni mesec, a više stanje disocijativne fuge.*

---

* Redak psihijatrijski poremećaj koji karakteriše reverzibilna amnezija u vezi s ličnim identitetom, sećanjima, ličnošću i ostalim obeležjima individualnosti. Ovde, razume se, u prenesenom značenju. (Prim. prev.)

Trebalo je da nam poremeti diplomski na univerzitetu, ali Kit je požnjeo plodove života provedenog u učenju i fotografskog pamćenja, a ja sam se provukla blagodareći pitanju iz jedine oblasti koju sam naučila i nepresušnim zalihama amfetamin-sulfata.* Kit uporno tvrdi da je to bila ljubav na prvi pogled; ja mislim da nam je trebalo dvanaestak sati. Slažemo se da nam se mišljenja razlikuju.

Ling i ja smo bile na trećoj godini londonskog *Kings koleđa* kad je ona počela da se zabavlja sa studentom medijskih studija po imenu Mak Makol (ni rođena majka ga nije zvala Džonatan, kako glasi njegovo pravo ime). Mak mi se do izvesne mere dopadao – bio je zgodan onako riđ, zabavan, zanimljiv i velikodušan sa svojim drogama, ali nekako je zauzimaio svaki prostor u kom se nađe i pomalo sam mu zamerala što je upao u moje prijateljstvo s Ling. Nije mi se nimalo žurilo da upoznam njegovog brata blizanca, koji je studirao teorijsku astrofiziku na Oksfordu. Nebo i zemlja, pretpostavljala sam, i bila sam u pravu. Mak je klasičan ekstrovert – on energiju izvlači iz ljudi, iz mnoštva – dok je Kit školski primer introverta. Razgovor ga iscrpljuje; ideje mu pune baterije.

Na neki način, zbližila su nas pomračenja. Kao veoma mlada jurila sam za svim doživljajima koji su navodno bili autentični ili su predstavljali alternativu mejnstrim kulturi kojoj sam se rugala. Dopadali su mi se samo štokavi klubovi i angažovana muzika bendova za koje niko nikad nije čuo, i izlazila sam s mnogo momaka koji su izgledom podsećali na Isusa. Mislila sam kako će stajanje na poljani i posmatranje zvezde kako nestaje biti vrhunski završetak vrhunske žurke, specijalni efekat nedostižan za maštu i budžet ijednog klupskog promotera. Kad je Ling rekla kako su ona i Mak našli načina da

---

* Amfetamini deluju kao psihomotorni stimulansi: povećavaju nivo energije, umanjuju umor i poboljšavaju raspoloženje i koncentraciju; veće doze pak izazivaju euforiju. (Prim. prev.)

vidimo predstojeće totalno pomračenje u Kornvolu, i da nam još i plate za to, bila sam za.

Mak je živio u Keningtonu, u nekadašnjem opštinskom stanu s niskom tavanicom i zidovima oblepljenim posterima s kovitlavim, fluorescentnim fraktalnim motivima. Ušla sam gazeći po pokidanim pakovanjima rizle* kao po šumskom tlu. Sijalica u dnevnoj sobi bila je pregorela i prostoriju su osvetljavale sveće ubačene u staklene tegle. Kit, koji je došao s Oksforda na vikend, bio je sklupčana figura u sumračnom uglu, lica skrivenog iza dugačkih riđih šiški i s rukavima crnog vunenog džempera navučenim preko zapešća. Izgledao je blede od Maka, u svakom pogledu.

„Dragi moji“, počeo Mak, istovremeno punih ruku posla s grudvicom hašiša i upaljačem (bio je u stanju da pričajući smotat džoint onako kako je većina nas u stanju da pričajući trepće). „Okupili smo se danas ovde da smislimo kako da odemo na festival a da nas to zapravo ne košta ništa. Koliko sam uspeo da izračunam, najbolju zaradu imali bismo na toplim napicima, čaju i kafi, i ako radimo u smenama, trebalo bi da padne fina kinta.“ Mak je bio iznenađujuće preduzimljiv za jednog samoproklamovanog anarhistu. Nosio je majice s logom Amnesti internešenela i propovedao mir i ljubav, ali samo onima koji su delili njegove vrednosti. Na pozdrav je uvek dizao dva prsta u znaku mira, ali nije se nimalo potresao zbog toga što svojom zaglušujućom tehno muzikom drži komšije budne po celu noć.

„Dakle“, reče on pripaljujući džoint. Plamen upaljača pokazao mi na sekund Kitove uglove: obrve ravne kao lenjiri, nos prav kao strela iznad odlučnih usana. „Te nedelje se u Kornvolu održava desetak festivala. Još su u fazi planiranja, ali sakupio sam sve informacije do kojih sam mogao da dođem, da lakše odlučimo koji se najbolje uklapa s našim etosom.“

---

* *Rizla+*, brend cigaret-papira i drugog pribora za ručno motanje duvana, marihuane ili mešavine. (Prim. prev.)

Pokušavala sam da se zgleđam s Ling na ovu Makovu pompeznost, ali ona je sa zanesenim divljenjem zurila u njega. Obuzela me je uobičajena tuga zbog toga što me isključuje.

„Velika fešta povodom pomračenja održava se u Turskoj, ali to daleko premašuje naš budžet“, reče Mak. „Uz to, koliko često se dešava da ovo dođe i na naš domaći teren?“

„Manje od jednom u životu“, dobaci Kit iz svog ugla. Njegov glas je odavao školovanog čoveka odraslog u okolini Londona: Mak bez moknijevskog* otezanja. „Za totalno pomračenje potrebno je *stvarno* precizno poravnanje. Teško je dati nekakav prosek, ali poslednje je odavde bilo vidljivo 1927, a sledeće će biti tek 2090. godine. Pritom između 1724. i 1925. nije bilo nijednog totalnog pomračenja.“

„Dobro, de, Kišni Čoveče“, reče Mak vraćajući se svom spisku. Izbacio je iz konkurencije tri festivala s „previše mejnstrim“ muzikom i jedan gde je sponzor bio „previše korporativan“. Ling, koja je napravila prognozu posećenosti, isključila je jedan mali skup na kojem nam se trud ne bi isplatio. Tako nam je ostao jedan festival u severnom Devonu i drugi na poluostrvu Lizard u Kornvolu. „Što se tiče ta dva, to je mrtva trka“, reče Ling.

„Bato?“, reče Mak. Kit ustade ne pomogavši se rukama. Viši je od mene, pomislih. Odmeravanje muškarca naspram mojih metar i sedamdeset pet često je bilo prvi znak da me neko privlači. Sa stalaže za knjige, s koje je nedostajalo pola polica od šperploče, on uze svežanj kompjuterskih printova.

„Caka u vezi s Kornvolom, zapravo s celim tim jugozapadnim krajem, jeste da je to mnoštvo mikroklima. Vremenski uslovi mogu da se menjaju iz kilometra u kilometar. Zato sam korelirao prosek sunčanih sati i prosek padavina sa svim tim

---

* Engl.: *mockney*; kovanica sastavljena od *mock* (rugati se, ismevati) i *cockney* (stanovnici – pre svega iz redova radničke klase – istočnog dela Londona i dijalekat tj. sociolekt kojim govore). (Prim. prev.)

festivalima, i onda stavio to naspram putanje totaliteta. Po mom računu, najviše izgleda da vidimo Sunce imamo na ovoj lokaciji.“ Razmotao je neku staru geodetsku mapu Kornvola i pokazao na poluostrvo Lizard.

„To je to, idemo na festival na Lizard Pointu“, reče Mak, na šta Kitov osmeh pređe iz suzdržanog u širok. „Mislim da bi ovo trebalo proslaviti.“

Proslava se sastojala od boce džeka danijelsa koja je prelazila iz ruke u ruku dok je Mak izigravao di-džeja, a Kit preslagao svoje papire. Bila sam naviknuta na Maka i Ling i njihovo javno pokazivanje ljubavi, i pretpostavljala sam da je i Kit, ali kad su počeli da se ljubakaju na sofi, bilo je očigledno da mu je strašno neprijatno, jer je pocrveneo kao rak i gledao svugde samo ne u mom pravcu. Posle nekog vremena izgubio se u kuhinji. Ja se glasno nakašljah.

„Izvinjavam se“, reče Mak zaglađujući majicu. „Otići ćemo u drugu sobu.“

„A kako ću ja kući?“ Do našeg stančića u Stokvelu trebalo je dugo pešačiti, po mrklom mraku, a poslednji autobus je davno otišao. Nisam popila toliko da bez razmišljanja krenem u opasnu šetnju, a u to vreme mi taksi nije bio ni nakraj pameti.

„Kit će te otpratiti“, reče Ling nesigurno ustajući. Brus joj je već bio raskopčan. Ona mi namignu preko ramena. „Ali nemojte da se krešete. To će stvoriti stvarno neprijatnu situaciju u Kornvolu.“

Sve i da se nisam već bavila tom mišlju, odlučila bih da se kresnem s Kitom samo njoj iz inata.

„O“, izusti on vrativši se i zatekavši me samu, a onda se povuče u svoj ugao, gde je sedeo prekrštenih nogu i dobiova prstima u savršenom taktu muzike.

„Stvarno je pametno ono što si uradio s onim mapama“, rekoh naposletku, samo da prekinem ćutanje.

„Obična matematika“, sleže on ramenima, ali prsti mu se umiriše.

„Ja sam se baš mučila s matematikom“, rekoh. „U gimnaziji sam imala profesorku geometrije koja je crtala oblike na tabli, a onda zastala, stavila ruku na grudi i rekla: 'Razume se, krug je najlepší mogući oblik', na šta sam se ja osetila kao da sam potpuno neupućena u tu tajnu. U celu tu priču.“

Kit je nagnuo glavu u stranu, kao da će me tako iskosa bolje razumeti. „To je bolje od onoga što kaže većina ljudi“, reče on. „Postoji neka vrsta ponosa kod onih kojima matematika ne ide, nekakvog obrnutog snobizma u vezi s tim, strašnog nedostatka *poštovanja*. Ne znam da li je to odbrambeni mehanizam ili šta već, ali izluđuje me. Ne shvataju koliko je matematika lepa. Recimo, poslušaj ovu stvar.“ Pokušavala sam da poklonim muzici punu pažnju, ali bilo je teško pored škripanja kreveta koje je nadjačavalo nenaglašene taktove.

„Zajedno su koliko, već šest meseci“, reče Kit, skrenuvši pogledom prema zidu iza koga su dolazili zvuci. „Bolje bi mu bilo da ne zezne stvar kao obično.“

Odjednom mi se razbistrilo u glavi. „Čekaj malo, o čemu ti to?“ Ling i ja smo imale običaj da se borimo jedna za drugu. „Je l' je vara?“

„Taman posla, ne!“, reče Kit u nespretnom pokušaju da ublaži efekat svojih reči. Ako je Maku bog podario šarm, siroti Kit je posedovao tek najosnovnije razumevanje takta. „Ma samo, eto, nema baš najsvetliju istoriju. Kapiraš? S devojčkama. *Ženama*. Ali siguran sam da je ovo u redu. Ovo s Ling.“ On podiže bocu do usana, očigledno razočaran kad je shvatio da je prazna.

„Jasno mi je ko je ukrao sav karakter još u materici“, rekoh ne bih li mu malo olakšala.

„Teško. Mak je taj koji ide na sve marševe i tako to.“

„Zato što hoće da se pokaže pred drugima. Zar ne misliš da je važnije kako se ponašaš prema svom bližnjem?“ upitah.

U osmehu kojim mi je Kit odgovorio videla sam tihi integritet, tako drugačiji od momaka pre njega, čija je politika

bila odštampana na njihovim majicama i podjednako se često menjala.

„Pa, ja...“ Šta god da je hteo da kaže, bilo je prekinuto potmulim režanjem iz susedne sobe koje je moglo da potekne od bilo koga od njih dvoje.

„Nego“, rekoh u očajničkom pokušaju da nadglasam buku, „počeo si da mi govoriš o vezi između ove melodije i matematike.“

Kit shvati to kao signal da pojača muziku. Sitariski rif zaigra oko potmulog basa.* On nabra čelo koncentrišući se. „Lajbnic je rekao da je muzika zadovoljstvo koje ljudski um doživljava kada broji a da nije svestan da broji. Pomračenje je matematika; to je najlepša matematika koja postoji.“ Ostavši bez teksta pred takvom žestinom, složila sam – nadala sam se – ohrabrujući izraz lica. „Mesec, je l' tako, ima četiristo puta manji prečnik od Sunca, ali nalazi se četiristo puta bliže Zemlji, pa izgleda kao da su iste veličine.“

Imala sam osećaj da će mi trebati nekakav animirani crtež ako hoću da razumem šta je rekao, ali iz nekog razloga bilo mi je važno da ne ispadnem nezalica pred njim. „Koliko si pomračenja video?“, upitah ne bih li vratila razgovor, ako ne na Zemlju, a ono bliže svojoj orbiti, i on poče da priča. Pričao mi je o tome kako su se s tatom vozili po obema Amerikama, o tome kako se s tatom, bratom i „gomilom silno zbunjenih koza“ pomerao duž zida polusrušenog hrama posmatrajući Sunce kako nestaje. Ispričao mi je o Arubi, gde su stajali na pesku tako vrelom da je topio plastiku, i videli Veneru i Jupiter „jasne i okrugle kao rajsnadle na plutanoj tabli“. O tome kako planete i zvezde uvek izađu i prestanu da se skrivaju, kao da ne žele da propuste taj događaj. „Kad ga vidiš, kad stojiš ispod njega, to nije nauka. Tada sve to otpada.“ Obrazi su mu se zarumeneli kad se ponovo raspričao stručnim izrazima sprovodeći me

---

* Sitar (indijska gitara), tradicionalni muzički instrument iz Indije. (Prim. prev.)

kroz faze pomračenja, opisujući plamteći vatreni prsten zvani korona koji se pojavljuje oko Sunca, pričajući mi o tome kako je pomračenje iz 1919. pružilo dokaze za Ajnštajnovu teoriju relativiteta pokazavši da Sunčeva masa prelama svetlost dalekih zvezda. Delimično sam slušala to što je govorio i bila zainteresovana, ali delom sam ga i posmatrala dok govori; to kako mu se lice potpuno preobražava kada je uzbuđen i kako mu oči beže tamo-amo od stidljivosti, ali i u prisećanju. Pokušala sam da zamislim Maka kako ovako dugo priča o bilo čemu sem o sebi i ta pomisao natera mi osmeh na lice. „Uh, smaram te“, reče on.

„Ne smaraš me, stvarno.“

„Mak kaže da previše pričam. Nego, šta je s tobom? Studiraš s Ling, zar ne? Šta nameravaš da radiš kada diplomiraš?“

Ispričala sam mu za svoj veličanstveni plan da nekoliko godina radim u Sitiju, dok ne steknem radnu biografiju koja će mi omogućiti da pređem u dobrotvorni sektor. Videla sam i previše tatinih nesprenih, entuzijastičnih prijatelja kako zveckaju onim limenim lončetom za priloge i troše po ceo dan na to da ujure šaku sitnine.

„Ljudima možeš promeniti život samo na jedan način, a za to ti treba novac. A ako hoćeš novac, moraš da odeš tamo gde ga ima na tone.“

„Kao Robin Hud, ali s tabličnim proračunima i menadžerima investicionih fondova?“

„Veoma dobro rečeno.“

Dok su sveće dogorevale, razmenjivali smo skraćene biografije, onako kako to biva kad si mlad i sve što imaš da ponudiš sem zbirke gramofonskih ploča i oblasti studija jesu ljudi s kojima si odrastao. Te noći, s Kitom, bio je prisutan osećaj da su te informacije važne; evo u šta se uvaljuješ, govorili smo. Još ti je do toga?

Saznala sam da su Kitovi roditelji, Adel i Lahlan, živeli u Bedfordširu, u trećoj kući za isto toliko godina, pošto su prešli u manju kad je Lahlan ostao bez posla i onda ponovo kad je

propio sav preostali novac. Adel je predavala tehnologije tekstila u srednjoj školi i čekala da joj muž umre. Lahlan Makol, rekao je Kit, bio je ono što se naziva funkcionalnim alkoholičarom, zatim nezaposleni alkoholičar, sve dok mu jednog dana, pre dve ili tri godine, jetra nije konačno otkazala. Nisu hteli da ga stave na listu za transplantaciju dok ne prestane da pije. A piće još nije ostavio.

„Mak nikad nije pričao o tome“, rekoh.

„Pa, normalno da nije, zar ne? Videla si kakav je. Hoću da kažem, volim da popijem čašicu tu i tamo, ali on je na drugom nivou. Mislim da ga čak ni tatin odlazak neće zaustaviti.“

Usna mu je zadrhtala. Kad sam mu ispričala da sam izgubila mamu, Kit reče samo: „O, Lora, tako mi je žao. Bila si premala za toliku tugu.“

Pod između nas najednom je sadržavao dva groba, jedan pun i zarastao u travu, drugi prazan i u iščekivanju. Postala sam svesna muzike u pozadini i dugo nijedno od nas nije progovaralo. Kad je CD došao do kraja, Kit proguta dva ili tri puta, kao da se sprema za veliki govor, pre no što promrmlja u svoj džemper: „Dopada mi se tvoja kosa.“

(*Dopada mi se tvoja kosa* ili neka varijacija na te reči bilo je u to vreme prvo što bi mi većina ljudi rekla. Kad sam tek upisala studije, kosa mi je bila do pojasa, ravna i nezanimljivo svetlosmeđa; u očajničkoj želji da se bar na neki način promenim, izblajhala sam se u kupatilu studentskog doma prve večeri kad sam se tamo uselila, pretvorivši je u povesmo svetle beličaste svile. Otad je stalno nosim tako, farbajući koren svake tri nedelje. Zvuči kao da sam neverovatno komplikovana za održavanje, ali vrlo malo se šminkam i ne pratim modu. Kad imaš samo jednu taštinu, mislim da ti je dopušteno da joj ugađaš.)

Kit pruži ruku da uzme jedan pramen među prste; blistala je na svetlosti sveća. „Nikad te ne bih izgubio u gomili, čak ni u mrklom mraku“, reče on. Kad mi je spustio ruku na obraz, osetila sam mu bilo u dlanu.

Imali smo nespretnan, razočaravajući seks pri prigušenoj svetlosti i slabašnoj toploti dva grejača električne grejalice. Nervozna ga je upropastila; nervozna i neizgovorena uzajamna spoznaja koliko nam je to već važno. Ali januarske noći su duge i strah je do jutra iščileo, ustuknuvši pred nečim novim. Imala sam osećaj da me je Kit pročistio, prepravio, nisam više mogla da se setim da sam bila i sa kim drugim. Nikad o tome nismo razgovorali. Povezala sam tačkice između njegovih anegdota i shvatila da je, pre mene, njegov ljubavni život bio niz loših početaka. A ako je Kit radio isto sa mnom – ekstrapolirao podatke, kako bi on to rekao, na osnovu mojih brižljivo sažete priče – pa, mora da je shvatio da ništa drugo nije prišlo ni blizu onome između nas. Na osnovu njegovih priča sam pak ubrzo shvatila da niko izvan njegove porodice nikad nije ni primećivao Kita sem kad položi ispit i bilo mi je žao svih koji su ga prevideli ili nisu pokušali da zađu dalje od njegove nespretnosti spoljašnjosti. Propuštali su čitav jedan svet. To što me je pustio unutra bila je čast i nešto za ponos; odgovornost koju sam osećala prema njegovom srcu shvatila sam ozbiljno i svake noći sam se zaklinjala da ću dorasti njegovoj predstavi o savršenstvu.

Samo veoma mlada devojka razmišlja tako.

Željno čekano *volim te* došlo je zaodeno drugačijim rečima, izgovorenim u Kitovom krevetu u Oksfordu u gluvo doba noći.

„Lora.“ Moje sopstveno ime probilo mi se u san izgovoreno usrdnim glasom. „Lora.“

„Šta je bilo? Šta nije u redu?“ Pokušavala sam da pretražim njegovo lice na tračku slabog svetla sa stepeništa, ali nazrela sam samo tajanstveni obris. Prsti su mu se prepleli s mojima, kao da bi da spreče bekstvo.

„Izvini, nisam mogao da spavam. Moram da znam.“ Dok je držao moje vrele šake u svojim hladnim dlanovima, zvučao je kao da je na ivici suza. „Ovo. Mi. Osećaš li isto što i ja? Jer ako ne osećaš...“ Drhtao je. U glavi sam završila rečenicu

umesto njega. Jer ako ne osećaš isto, ne verujem da to mogu da podnesem. Jer ako ne osećaš isto, okončaj to sad. Bilo je toliko jednostavno i lepo da mi je došlo da se smejem, ali bilo mi je jasno koliko mu je hrabrosti trebalo da postavi to pitanje.

„I ja osećam isto“, rekla sam. „Kunem ti se. Potpuno isto.“

Taj razgovor je, u našem slučaju, bio prosidba. Od sutradan smo bez imalo ustručavanja razgovarali o životu „kad se budemo venčali“, o svojoj budućoj deci, o kući u kojoj ćemo živeti kad ostarimo, a kad je Kit govorio o pomračenjima koja će posmatrati za deset, dvadeset ili trideset godina, podrazumevalo se da ću i ja putovati s njim i biti tamo držeći mu ruku pod ogromnom senkom.

LORA

18. mart 2015.

Nežnoružičasta zora raspukne se blago nad Aleksandrinom palatom, kao ljupka pozadina naspram koje izračunavam svoj porez. Ne logujući se na internet, sedim u radnoj sobi i popunjavam tabelu, zahvalna zbog jednolične logike zadatka. Noćasnja paranoja nije izbledela s tamom. Štaviše, što se Kitovo ukrcavanje više bliži, meni je sve gore. Ovo je jedan od onih dana kada priželjkujem da radim u kancelariji, pa da mogu da izbacim strepnju iz sebe kroz ćaskanje o sinoćnjem programu na televiziji ili tome na koga je red da donese čaj. Umesto toga, tu smo samo ja i crveni telefon koji kao da tinja pretećim sjajem.

Pre dve ili tri nedelje suviše sam se opustila na jednoj konferenciji za štampu i našla sam se na jednoj reklamnoj fotografiji. Predstavnici ženske sigurne kuće za koju povremeno radim pozirali su sa svojim sponzorima držeći jedan od onih džinovskih čekova. Budući da sam ja dovela do realizacije tog posla, nalazila sam se u pozadini. Sigurna kuća objavila je

fotografiju na svom veb-sajtu i moram ih zamoliti da je sklone ili da me iseku ili čak uklone uz pomoć fotošopa. Barem nisu stavili moje ime. Kit i ja smo, još dok su društveni mediji bili u povoju, odlučili da nećemo ostavljati nikakav digitalni otisak. U danima kad je jedan klik mišem dovoljan da pronađeš koga god hoćeš, moramo da se trudimo više no ikad da nam se ne može ući u trag. Uradim stoga ono što radim uvek kad sam suočena s telefonskim pozivom koji radije ne bih obavila, i napišem spisak svega što želim da kažem, prečistivši ga u stavke. Kad obučavam ljude za prikupljanje dobrotvornih priloga, kažem da najvažnije od svega – čak i od toga da li veruješ u to za šta se zalažeš – jeste da imaš scenario. Nikad ne telefoniraj bez njega. Ako to što imaš da kažeš ne možeš da sažmeš u četiri stavke, nikad nećeš postići zacrtane ciljeve. Taj sistem me obično nikad ne izneveri, ali sad zastanem već posle prve stavke.

- *Moja slika se ne sme pojaviti na internetu.*

Prošle godine, čula sam na Radiju 4 da je moguće kupiti softver za prepoznavanje lica, što znači da je dovoljno da neko učita tvoju fotografiju – može da bude i sken – i aplikacija će pretraživati onlajn fotografije sve dok ne nađe identičan lik. Meni je to zvučalo poput nečega iz Kitovih voljenih naučnofantastičnih filmova, ali isto je nekad bilo i sa svom ostalom tehnologijom koju danas uzimamo zdravo za gotovo. Znamo da Bet ima najmanje jednu našu fotografiju, a tada smo – ne znajući odmah koliko podmukla može da bude – imali mnoštvo fotografija koje su naprosto ležale naokolo u stanu. Mogla je odneti bilo koju, kopirati je i vratiti na mesto a da ništa ne primetimo. Mora da spadam u one retke žene koje *žele* bore oko očiju i mlitave obraze, ali Kit kaže da lepo starim. Ne znam da li mi laska ili je naprosto posredi to što se za petnaest godina gotovo ni na jednu noć nismo razdvajali, pa ne može da primeti

promene: upale oči i duboke kose linije urezane u kožu između mojih obrva. Ili možda može i samo je ljubazan.

Tek je pola devet, radno vreme još nije počelo, i ja shvatim da postoji i kukavički način da ovo obavim. Pozovem sigurnu kuću znajući da će se uključiti govorna pošta, i ostavim poruku u kojoj ih – navodeći lične razloge i nadajući se da će im biti suviše neprijatno da dublje začepkaju – zamolim da sklone moju fotografiju s veb-sajta. Imam tu sreću da lepo zarađujem radeći nešto što volim i u šta verujem, ali moje ustezanje da, pored humanitarnih ciljeva za koje prikupljam sredstva, dajem publicitet i sebi, svakako ometa moju karijeru. Još mi se bar jednom ili dvaput godišnje dešava da požele da me zavrбуju, ali moj odgovor je uvek isti. Ne smem da se nađem u žiži javnosti.

Od početka sam znala da u Betinim žestokim reakcijama ima ludila. Sve do Zambije nisam shvatala da je, na svoj način, uporna koliko i Džejmi. Često se pitam živi li, poput mene, s našom prošlošću koja stalno ključa u pozadini i počne da kipi tek kad se približi neko pomračenje. Ne možeš da živiš petnaest godina pod pritiskom koji je takoreći neprekidno na tom nivou. On mora da nailazi u talasima, kao što je slučaj sa mnom. Ili sa Džejmijem, čijom kampanjom ne upravlja poravnanje planeta već pravni mehanizam.

Posle nekoliko sati provedenih na stolici, potpuno sam ukočena, i kad pokušam da se uspravim, uhvati me grč u krstima. Odem u klozet četvrti put od jutros i potom složim časopise u kupatilu u „njegovu i njenu“ gomilu: *Nju sajentist*, *Nju hjuanist* i *Noćno nebo* za Kita; *Nju stejtsmen*, *Humanitarni rad* i *Trudnoća i porođaj* za mene. Zarad bolje ravnoteže, niz stepenice silazim idući postrance, ispravljajući usput slike na zidovima. To je niz fotografija pomračenja, sjajnih crnih krugova oivičenih belim plamenim jezicima koji, više od svega drugog u prirodi, podsećaju na apstraktno slikarstvo. Poređane su hronološkim redom, namerno neoznačene, mada bi Kit,

sve i kada bih ih ja izmešala, tačno znao da kaže kad je i gde snimljena svaka od njih.

Na konzolnom stočiću pored ulaznih vrata nalazi se naša fotografija s venčanja u tankom srebrnom ramu. Prizor je gorkosladak; dvoje preplašene dece u tuđoj odeći na stepeništu opštinske zgrade u Lambetu. Kit je koliko do juče još imao zavoje.

Začuje se buka i lupjava kad građevinska ekipa u susednoj kući započne svoj radni dan. Do pre nekoliko godina, u toj kući bile su stešnjene dve porodice; lani su je kupili Roni i Šon, koji sada ponovo pretvaraju ta dva stana u kuću dovoljno veliku za njihovo troje dece. Poput svih ostalih koji se ovih dana sele, besni su zbog toga što im je Krauč end bio preskup. Naš kraj poznat je kao Haringejske merdevine, zato što ulice na mapi liče na osamnaest prečki razapetih između Vajtmenove i Grin lejnsa. Ulica Vilbraham je šesta prečka po redu. Kad smo rekli Roni i Šonu da od dve hiljade prve živimo na Merdevinama, Šon zazvižda i reče: „Mora da *plivate* u parama.“ Jednom možda i hoćemo, bude li sve išlo po planu, ali Kit ne zarađuje onoliko koliko smo mislili da hoće, a održavanje edvardijanske kuće nije jeftino. Da nismo zamenili krov, videli bismo zvezde iz kreveta hteli – ne hteli. A to je bilo pre vantelesne oplodnje. Posle trećeg neuspelog pokušaja bilo je jasno da dalje možemo isključivo uz novu, pozamašnu hipoteku.

Kit mrzi Roni, zbog nečega što mi je rekla nekoliko nedelja posle tog razgovora. Bila je u podmakloj trudnoći i gurala je malo dete u kolicima, a kad sam joj pomogla da se popne stepenicama do ulaznih vrata, rekla je: „Mora biti da ne znaš šta ćeš od sebe u onolikoj kući, tako bez dece. Trebalo bi da se menjamo! Naš stan je takoreći idealan za dvoje.“

Saćuvala sam prisustvo duha sve dok nije ušla, a onda sam odjurila kući, sudarivši se s Kitom tako žestoko da sam celog dana imala na čelu otisak njegovog zuba. Bacila sam se na sofu i ridala, dok ju je Kit nazivao bezobraznom, trapavom,

bezosećajnom kućkom i pretio da će otići tamo i reći joj svašta. (Mnogo se više razgoropadi kada je reč o meni nego o njemu.) Morala sam da ga preklinjem da to ne uradi.

Spakovala sam torbu za bolnicu i stavila je u predsoblje, s medicinskom dokumentacijom uglavljenom u bočni džep. Svi, od mog lekara do moje svekrve, kažu da mi neće trebati, ali ne pripremiti torbu znači izazivati sudbinu. Nisam nervozna zbog porođaja. Već mi je zakazan carski rez u trideset sedmoj nedelji. Ono što me istinski zabrinjava jesu tri nova srodnička odnosa koja će me snaći preko noći; dvostruka majka i partner u roditeljstvu. Valjda je reč o tome da nemam predstavu kako će funkcionisati to da delim Kita s nekim. Oduvek smo bili ja i još jedna osoba – ja i mama, potom ja i tata, niz uzastopnih bliskih prijateljica tokom školovanja, zatim ja i Ling, i sad ja i Kit. Pretpostavljam da je, neko vreme, Bet takoreći živela s nama. Moja greška, na šta se podsetim svaki put kad vidim ili opipam Kitov ožiljak, dolinu sjajnog mesa s planinama ožiljnog tkiva na obema stranama.

Oglasi se zvonce na vratima i ja s mukom ustanem. Poštar mi skoro pa svakog dana donese neki paket da pričuvam. To što radim od kuće znači da je naša kuća portirnica za pola Vilbrahamove. Ne smeta mi, ili mi barem ne smeta sad dok sam trudna. I nikad mi nisu smetale kabaste stvari; nije mi smetao čak ni baštenski nameštaj za broj 32, koji je onomad čitave nedelje čučao u mom predsoblju. Bol su mi stvarali paketi sa stvarima za bebe, koje je Roni poručivala iz dečjih butika i prodavnica opreme za decu. Paketi s minijaturnom odećom rugali su mi se, a glas u mojoj glavi vrištao je *nosite ih nosite ih nosite ih nosite ih*.

Predsoblje je jedna od meni najdražih prostorija u kući. Podne pločice su *Mintonove*,* sve u heraldičkim ljiljanima i

---

* Engl.: *Thomas Minton and Sons* ili *Mintons* – keramičarska firma osnovana 1793. u Stafordširu. (Prim. prev.)